

Pavel Vuk

DOI: 10.2478/cmc-2025-0003

VOJAŠKA DOKTRINA V VLOGI TEORIJE ZMAGE

MILITARY DOCTRINE AS A THEORY OF VICTORY

Povzetek Vojaška doktrina predstavlja vojaško misel in skupni jezik vojaške organizacije. Sestavlja jo doktrinarna trojka, in sicer teorija, kultura in avtoriteta, ki je za vsako vojaško organizacijo pomemben vir poveljevanja, izobraževanja in sprememb. Konceptualno je vojaška doktrina kontroverzna; po eni strani je v vojaški organizaciji zavezujoča, po drugi pa zaradi dinamičnosti okolja zahteva razumnost pri uporabi. V prispevku proučujemo ontološko vprašanje, kaj je vojaška doktrina. Glavni doprinos prispevka je v razjasnjevanju bistva vojaške doktrine in spodbujanju kritičnega mišljenja vojaških poveljnikov o njenem pomenu za koherentno delovanje vojaške organizacije.

Ključne besede *Vojaška doktrina, vojaške vede, vojaška organizacija, vojaška identiteta.*

Abstract Military doctrine represents military thought and a common language of a military organization. It consists of a doctrinal troika - theory, culture, and authority - which is an important source of command, education, and change for any military organization. Conceptually, military doctrine is controversial; on the one hand, it is binding in a military organisation, but on the other hand, the dynamic nature of the environment requires rationality in its application. In this paper, we examine the ontological question »what is military doctrine«. The main contribution of the paper is to clarify the essence of military doctrine and to stimulate critical thinking among military commanders about its relevance for the coherent functioning of the military organisation.

Key words *Military doctrine, military science, military organisation, military identity.*

Uvod Vojaške doktrine so bile vedno odraz svojega časa in kraja, artefakt v življenju vojaške organizacije¹ (Spiller, 1997, str. 41). Čeprav vojaki danes pričakujejo, da so njihove doktrine nedvoumne in strokovno verodostojne, so bile zgodovinsko gledano le redko tako obsežne in predpisujoče (npr. Doughty, 1985, str. 12). Glede na to, da je vojaška doktrina postala tradicionalna nujnost vojaške organizacije, se zdi, da so vprašanja, kot na primer, kakšna je narava vojaške doktrine, kako se razvija, zakaj je pomembna in kaj sploh je vojaška doktrina, precej enostavna. Ob poglobitvi v konceptualno jedro vojaške doktrine pa hitro ugotovimo, da je njena pomenskost na eni strani še vedno precej dvoumna, po drugi strani pa tudi močno dimenzionirana. Ta razvlečenost koncepta vojaške doktrine je v povezavi s spremembami varnostnega okolja ter posledičnih prilagoditev obrambnih politik in strategij med raziskovalci v zadnjem obdobju ponovno povzročila zanimanje za njeno proučevanje. V prvo, največjo skupino, lahko uvrstimo raziskave, ki obravnavajo vpliv vojaške doktrine na sodobno delovanje vojaške organizacije (npr. Twomey, 2011; Petersson, Slensvik in Ydstebø, 2016; Posen, 2016; Nisser, 2021). Druga skupina raziskav (npr. Tritten, 2002; Chapman, 2009) se osredotoča na vprašanja o tem, kakšen je pričakovani učinek vojaške doktrine in kakšna je vsebina posamezne doktrine. Tisti, ki proučujejo prvo vprašanje, se vključujejo v obsežno znanstveno razpravo o vzrokih za zmage in poraze v vojni. Znani so primeri odlično opravljenih raziskav, ki povezujejo vojaško doktrino z zmago in porazom v bitki, kampanji ali vojni (npr. Bond, 1998; Biddle, 2008; Lynn, 2008; Strachan in Scheipers, 2012). Prav tako zanimiv je obseg raziskav, ki se osredotočajo na to, zakaj nekatere države sprejmejo določene doktrine in zakaj se vsebine doktrin med državami s podobno percepcijo ogroženosti razlikujejo. Temeljno vprašanje, ki se pri tem postavlja, je, ali lahko vsebino vojaške doktrine razumemo kot tisto, ki jo determinirajo zunanje, racionalne kalkulacije ogroženosti ali že obstoječa prepričanja o tem, kako se v vojni doseže zmaga, ali pa je njena vsebina odvisna od vojaške identitete (npr. Posen, 1984; Johnston, 1995; Kier, 1997; Citino, 1999).

Kljub raziskovalni dinamiki proučevanja vojaške doktrine ugotavljamo, da je poglobljenih raziskav o njeni naravi še vedno malo. V zadnjega četrto stoletja le Høiback (2011, 2013, 2016) ter delno tudi Angstrom in Widen (2016) v svojih raziskavah namenjajo več pozornosti razvoju teorije vojaške doktrine. Tudi slovenska literatura ima na tem področju precejšen raziskovalni primanjkljaj: pomenskost vojaške doktrine je omenjena predvsem v delih Beblerja in drugih (1999), Žabkarja (2003) in Furlana (2021). Glede na proučeno literaturo ugotavljamo, da so raziskovanja vojaške doktrine v zadnjem obdobju usmerjena bolj v merjenje njenega praktičnega učinka za vojaško organizacijo kot pa v proučevanje njene teoretične vrednosti. To je tudi precej razumljivo, saj imajo aplikativne raziskave večji in neposreden (praktičen) doprinos k razvoju, inovativnosti in tako tudi k napredku organizacije. Manj razumljivo pa je, da se ob tem zapostavljajo temeljne raziskave, ki pomenijo kritično podlago oziroma osnovo za razvoj znanja o vojaški doktrini. Raziskovanje moramo razumeti kot sistematično ustvarjalno delo, ki ga dopolnjujejo temeljne in aplikativne

¹ Izraza vojaška organizacija in oborožene sile sta v prispevku razumljena kot sopomenki. Izmenljivost njune rabe je odvisna od tega, ali se kontekst besedila bolj nanaša na splošno delovanje (vojaška organizacija) ali manifestacijo delovanja (oborožene sile).

raziskave, brez katerih ni mogoče razvijati novih teorij. Glede na ugotovitve, da je raziskav o naravi vojaške doktrine premalo, v prispevku obravnavamo prav to temeljno ontološko vprašanje, »kaj je vojaška doktrina«. Literatura nam pri tem ponuja različne odgovore, zato težko enoznačno povzamemo kontekst in razsežnost pojma doktrine, ki ga vedno določajo nove in spremenjene okoliščine. Vojaška doktrina je s tega vidika vedno odraz nekega časa in nekih sprememb, vendar vselej pomembno tvorišče enotnih izhodišč oziroma temeljnih načel, po katerih vojaška organizacija usmerja svoje delovanje. Høiback (2016, str. 189) trdi, da mora biti doktrina tesno povezana s trenutnim vojaškim diskurzom, sicer bo obstala na knjižni polici. V prispevku želimo doseči dva cilja; izboljšati razumevanje razsežnosti vojaške doktrine in pojasniti njeno vlogo v vojaški organizaciji.

Prispevek je zasnovan na deskriptivni metodi, s katero obravnavamo stanje razvoja teorije vojaške doktrine, in na metodi analize vsebine, s katero zagotavljamo sistematični in objektivni pristop k razumevanju tega predmeta proučevanja. Slednja metoda je oprta predvsem na deduktivno analizo, saj predmet proučevanja testiramo na podlagi zdajšnjih konceptov, modelov in teorij znotraj novega konteksta. Obe metodi pretežno temeljita na sekundarnih virih.

1 RAZUMEVANJE RAZSEŽNOSTI VOJAŠKE DOKTRINE

Vojaške organizacije, ki se nenehno spoprijemajo z možnostjo dejanskega bojevanja, potrebujejo precej institucionaliziranih načel ali pravil o tem, kako se bojevati. Ta sklop načel, povezanih v sistem teorij, predstavlja doktrino² posameznega področja. Čeprav doktrina obstaja skoraj na vseh ravneh vojaških dejavnosti, je zanimanje politologov, zgodovinarjev in vojaških teoretikov najbolj usmerjeno v doktrino, ki celovito zajema vojaško organizacijo. Za doktrino, ki mora določiti, kako bo oborožena sila kot celota ali po posameznih delih (so)delovala, navadno v večjih kampanjah, ni enotnega izraza. Lahko se imenuje »združena doktrina«, »vojaška doktrina« (Posen, 2016, str. 159) ali »doktrina vojaške obrambe« (Žabkar, 2003, str. 208).³ V prispevku jo bomo obravnavali z nazivom vojaška doktrina.⁴

Vojaška doktrina je produkt veliko dejavnikov.⁵ Mnogi od njih so, celo v različnih obdobjih, skupni vsem državam, nekateri pa so specifični za vsako državo. Njena najpomembnejša in tudi najznačilnejša uporaba se vidi v teoretičnih in izkustvenih

² Etimološki koren besede doktrina je v latinski besedi *doctrina*, ki pomeni učenje, učni predmet in podobno. Gre torej za nekaj, kar se uči, oziroma učenje, navodila (inštrukcije) (glej npr. Žabkar, 2003, str. 208; Høiback, 2016, str. 187).

³ Poleg teh izrazov smo v literaturi zasledili še en izraz, »politična vojaška doktrina«, ker mora odražati ključne strateške odločitve političnih odločevalcev, ki pa se v praksi le redko pojavlja.

⁴ V prispevku razumemo vojaško doktrino kot krovno, hierarhično najvišjo splošno doktrino oboroženih sil, iz katere izhajajo druge specifične, področne doktrine.

⁵ Chapman (2009, str. 1) na primer navaja preplet varnostnih dejavnikov, s katerimi se soočajo države, tehnoloških trendov in razvoja, notranjepolitičnih dejavnikov v oboroženih silah, kot sta tekmovanje med zvrstmi ter percepcija prednostnih nalog nacionalne varnosti in proračunskih dejavnikov, ki lahko prispevajo k povečanju ali zmanjšanju vojaških ciljev.

pravilih, ki so, kot navaja Furlan (2021, str. 431), vtkana v večščino bojnega in nebojnega delovanja. Doktrina tako zagotavlja intelektualni okvir, ki omogoča vojaškim poveljnikom, njihovim štabom in podrejenim na vseh ravneh, da razumno razmišljajo in ravnajo o uporabi oborožene sile (Chapman, 2009, str. 2). Spiller (1997, str. 41–49) celo navaja, da je vojaška doktrina danes postala dejavnost vojaških poveljnikov, s katero zagotavljajo vojaško (intelektualno) disciplino.

Vojaške doktrine se v praksi pretežno pojavljajo v formalni obliki, so dokumentirane in potrjene.⁶ Te doktrine so lahko (ni pa nujno) tudi javno dostopne. Drugi tip predstavljajo neformalne vojaške doktrine, ki so nepisani produkt vojaške strateške prakse, največkrat iz različnih prelomnih obdobj (npr. obdobja trajajočih kriz, osamosvajanja, vojne).⁷ Doktrina je tesno povezana s strategijo in taktiko. Strategiji in taktiki dodaja, poenostavljeno rečeno, formalno potrditveni in utemeljitveni element. Podobno zagovarja tudi Høiback (2013, str. 1), in sicer, da se z doktrino nalaga oboroženim silam poenoten pristop k strateškim in taktičnim vprašanjem. Vmesno raven med strategijo in taktiko zapolnjuje operatika, s katero se zagotavlja povezanost taktičnega delovanja s strateškimi cilji (Šlebir, 2019, str. 120). Vendar je ta povezava brez doktrine lahko precej otežena oziroma če sploh izvedljiva. V primerjavi s strategijo vojaška doktrina nikoli ni znanstvena disciplina ali praktična dejavnost, ampak, kot zelo jasno naslavljajo Bebler in drugi (1999, str. 16), skupek praviloma zapisanih temeljnih načel, pravil. Pri vojaški doktrini je torej večji poudarek na opredelitvi načel za izvajanje vojaške dejavnosti v smislu operativne uporabe sil in sredstev. Zato vojaško doktrino bolj kot med razvojne uvrščamo med operativne usmerjevalne vojaške dokumente.

Høiback (2011, str. 897; 2013, str. 1) opredeljuje vojaško doktrino kot institucionalizirano prepričanje o tem, kaj deluje v vojni in vojaških operacijah. Razlaga jo kot avtoritativno teorijo vojne, ki je odprta do kulturne idiosinkrazije. Nato opredeljuje doktrino kot temeljna načela, po katerih oborožene sile usmerjajo svoje ukrepe v podporo ciljem. Tudi Nato jo prepozna kot avtoritativno, vendar zahteva presojo pri njeni uporabi (Nato, 2013, str. 2-D-9). Žabkar (2003, str. 208) razume vojaško doktrino v najširšem pomenu kot sistem uradno sprejetih splošnih stališč o organizaciji, pripravi in uporabi vseh vej oboroženih sil v vseh mogočih okoliščinah ter o vodenju oboroženega boja in vojskovanju kakor tudi izvajanju vojaških akcij brez uporabe orožja na vseh ravneh – taktični, operativni in strateški. Bebler in drugi (1999, str. 15) opredeljujejo vojaško doktrino kot skupek temeljnih načel in operativnih zamisli, ki

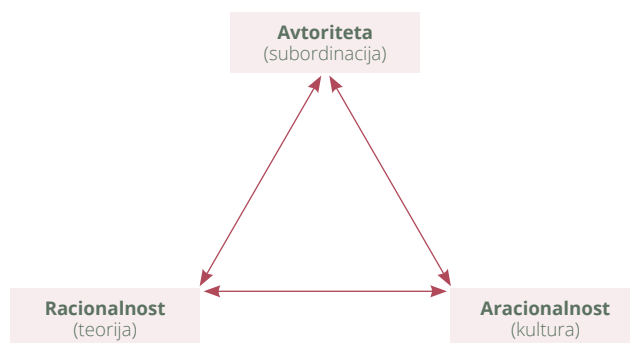
⁶ Čeprav ni namen prispevka obravnavati proces oblikovanja vojaške doktrine, zaradi boljšega razumevanja izpostavljamo, da so vojaške doktrine v pristojnosti vojaških organizacij, ki imajo odgovornost tako za njeno oblikovanje in izvajanje kot tudi za njeno spreminjanje. Pri tem pa se nikakor ne sme zapostaviti dialog s civilnimi strokovnjaki in političnimi odločevalci, ki lahko v elementih teorije in kulture (kar pojasnjujemo v nadaljevanju) pomembno pripomorejo k večji uveljavitvi vojaške doktrine ter ugledu vojaške organizacije v družbi. Ta vojaško-civilni dialog je še toliko bolj pomemben v državah, v katerih vojaško doktrino sprejema oziroma potrjuje politični organ oziroma vlada.

⁷ Za vsako vojskovanje obstaja neki razlog in pričakovano želeno končno stanje, ki praviloma temelji na okvirnem dogovorjenem doktrinarnem konceptu. Pri tem pa ni nujno, da za to potrebujemo doktrino v formalnem oziroma dokumentiranem smislu, čeprav bo v ozadju vedno prisotna. Doktrina se lahko posredno prepozna v izjavah vojaških in političnih vodij ter vojaških strategov, v vojaških načrtih in vojaških aktivnostih.

jih oborožene sile ali njihovi sestavni deli uporabljajo kot vodilo oziroma usmeritev pri svojem vojaškem (operativnem) delovanju, s katerim uresničujejo postavljene cilje. Vuk (2023, str. 13) razmišlja o vojaški doktrini kot »operativnem kodeksu« vojske in njene vojaške strateške misli, ki temelji na zgodovinski kontinuiteti ter se spreminja na podlagi novih izkušenj in samokritike. Predstavljenim opredelitvam dodajamo še formalno opredelitev vojaške doktrine Slovenske vojske, kot izhaja iz dokumenta Vojaška doktrina (Vojaška doktrina, 2006, str. 7): »*Vojaška doktrina so sprejeta načelna stališča o organiziranju, uporabi in delovanju Slovenske vojske pri vojaški obrambi države in izvajanju drugih nalog, s katerimi se uresničuje obrambna strategija Republike Slovenije.*« Če vse izpostavljene opredelitve postavimo na skupno izhodišče, vidimo, da vojaška doktrina določa v razumni meri obvezujoče metode operativne uporabe oboroženih sil na vseh ravneh vojskovanja, tako da je zagotovljena nujno potrebna stopnja uniformnosti načrtovanja in izvajanja vojaškega delovanja.

Ne glede na poskuse opredelitev je vojaška doktrina še vedno precej nejasen koncept z različnimi konotacijami.⁸ Da bi lahko doktrino predstavili kot ustrezno vojaško orodje, je treba najprej poiskati skupna razumevanja o tem, kaj doktrina v resnici je. Høiback (2011, str. 884; 2013, str. 10) v konceptualnem smislu doktrino povezuje s tremi ključnimi elementi, in sicer teorijo, kulturo in avtoriteto, ki v medsebojni interakciji predstavljajo doktrinarno trojko (glej sliko 1). Doktrina nam namreč pove, kdo smo (kultura), kaj bi morali storiti (teorija) in kaj moramo storiti (avtoriteta).

Slika 1:
Doktrinarna
trojka
Vir:
Høiback, 2011,
str. 884.

⁸ Divergenca pojmovanja vojaške doktrine je vidna tudi med različnimi vojaškimi slovarji. Ameriški slovar vojaških terminov na primer opredeljuje vojaško doktrino kot temeljna načela, s pomočjo katerih oborožene sile usmerjajo in usklajujejo svoje delovanje za doseg skupnega cilja (DOD Dictionary of Military and Associated Terms, 2017, str. 125). V ruskem slovarju je vojaška doktrina opredeljena kot sistem začasno sprejetih stališč v državi o bistvu, ciljih in naravi prihodnje vojne ter o pripravi države in oboroženih sil na vodenje te vojne (Военный энциклопедический словарь, 1983, str. 240). Vojaška enciklopedija opredeljuje vojaško doktrino kot teorijo, skupek nazorov, nauk, sistem teoretičnih predpostavk in praktičnih rešitev neke države ali zveze držav glede na vojno in njen značaj, politične cilje, osnovne oblike njenega vodenja ter bistvene značilnosti celotnega vojaškega sistema v miru in vojni (Vojna enciklopedija, 1974, str. 765). Čeprav so opredelitve podane na različnih ravneh abstrakcije, so precejšnje razlike v poudarkih: prva se opira na načela, druga na sistem, tretja na teorijo.

Teorija daje doktrini pojasnjevalno vrednost – zakaj je izbrana doktrina boljša od vseh drugih realističnih alternativ. Doktrino je treba prikazati kot »najboljšo razpoložljivo misel, ki jo je mogoče braniti z razumom« (Spiller, 1997, str. 41). Høiback (2011, str. 885) opozarja na zavedanje, da se prepričljivost argumenta v vojaški doktrini lahko razlikuje med različnimi epistemološkimi skupnostmi, kot se lahko epistemološka podlaga doktrine razlikuje v širokem spektru podpornih znanosti, od matematike, religije, marksizma do teorije in prakse. Očitno je, da je vojno dejavnost posebej težko opredeliti v preskriptivni teoriji. Kljub temu pa doktrina potrebuje element teorije, saj imajo izjave, podprte z razumom, retorično moč in izražajo prepričljivost, ki je samo mnenje nima. Doktrina je torej odvisna od moči argumentov, ki jo podpirajo.

V drugem kotu trikotnika je doktrina prepletena s *kulturnim* pomenom. Gre za kulturo, ki se v družbi prenaša socialno in ne biološko, kar je aracionalno. Kultura ni le alternativa racionalnemu argumentu, ampak kot navaja Eagleton (2000, str. 57) alternativno pojmovanje razuma kot takega, ki zavrača abstrakcijo občutka in okusa stvari.⁹ Ni torej dovolj napisati novo vojaško doktrino zaradi spremembe načina bojevanja; obnašanje vojske v boju je namreč veliko bolj odvisno od njenega značaja ali kulture. Ključno vprašanje za snovalce doktrin je, kako globoko so v resnici zakoreninjene takšne kulturne lastnosti (na primer zavezanost k skupnim vrednotam, prepričanjem in normam). Høiback (2011, str. 886) izpostavlja dva predpogoja, da bi lahko imela kultura ali aracionalnost kakršen koli doktrinarni pomen. Prvič, kultura mora imeti moč za vzbujanje priložnosti (ang. *casual power*), ki spodbudi ljudi k delovanju in povzroči, da se stvari zgodijo. In drugič, kultura mora biti manipulativna, da jo snovalci doktrine lahko izkoristijo v prid doseganja koristi. Doktrine, ki ne upoštevajo vojaške kulture in miselnosti, ne pomenijo velike uporabne vrednosti za vojake. Høiback (2016, str. 189) navaja, da je doktrina, ki jo vsi poznajo in spoštujejo, veliko boljša od tiste, za katero bi lahko rekli, da je popolna, vendar je nihče ne pozna in upošteva. Doktrina mora biti v svojem bistvu razlagalna, disponirana do kulturnih razlik in avtoritativna, da bi lahko imela pričakovani učinek.

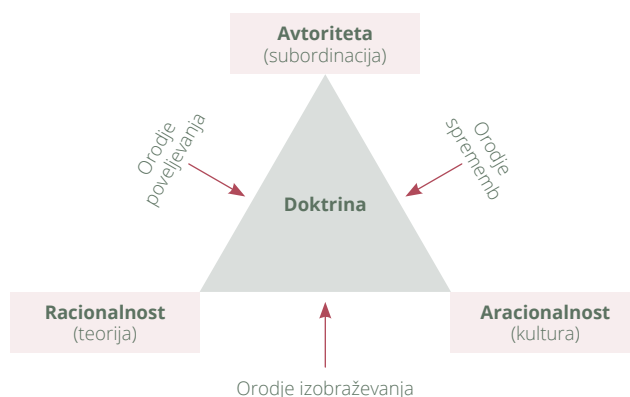
V tretjem kotu je še *avtoriteta*. Ker je vojna dejavnost, pri kateri razum redko kaže le na eno smer, in ker so vojaške operacije po svoji naravi kolektivna dejavnost, je navadno treba izbrati pot in potrditi izbor teorij avtoritativno. Iz tega zelo očitno izhaja, da mora biti doktrina tudi avtoritativna. Tudi sociološka razlaga gre v smeri, da doktrine omogočajo vojaškim poveljnikom legitimnost pri izkazovanju avtoritete, moči in privilegijev (Jackson in Parry, 2008, str. 9). Doktrina torej ni le opis tega, kako stvari delajo strokovnjaki, temveč recept, ki pravi, kako je stvari treba narediti. Vir prenosa (kot npr. učitelj) mora imeti avtoriteto, da bi lahko bila doktrina sprejeta. Vir doktrine mora temeljiti na znanju ali na avtoriteti z izvršilnim pooblastilom (npr. poveljniki). To pa je lahko še posebej problematično, kadar so avtoritete, odgovorne za izvajanje ukrepov v skladu z doktrino, premalo modre ali pa se upirajo spremembam, kar se jim pogosto očita (glej tudi International Military and

⁹ Navedemo lahko veliko razlogov, zakaj nam je vseh ena zvrst glasbe, vendar so razlogi, ki jih navajamo, drugačne vrste kot razlogi, ki jih navajamo, da bi razložili, zakaj bo kamen v vodi potonil. Z drugimi besedami, kulturna pripadnost eni ali drugi skupini ni nujno iracionalna, lahko je aracionalna (več o tem Eagleton, 2000, str. 57–59).

Defense Encyclopedia, 1993, str. 775). Vidimo torej, da doktrina ni le končni rezultat racionalnosti ali kulture, temveč jo je treba razumeti tudi kot orodje avtoritete, s katerim lahko vplivajo na racionalnost in kulturo.

Čeprav so pri oblikovanju doktrine vsi trije elementi nenehno prisotni, ni njuno, da so enako poudarjeni. Pomen posameznih elementov se lahko spreminja glede na potrebe in okoliščine. Glede na to, kako so elementi doktrine uravnoteženi, razlikujemo tri idealne tipe doktrin (Høiback, 2011, str. 888; 2013, str. 157): doktrina kot orodje izobraževanja, poveljevanja in sprememb (glej sliko 2).

Slika 2:
Obseg
doktrinarne
uporabnosti
vojaške
doktrine
Vir:
Høiback, 2011,
str. 888.

Namen doktrine kot *orodja poveljevanja* je okrepiti vojaško kohezijo in olajšati usklajevanje (Hughes, 1995), hkrati pa zmanjšati potrebo vojaških poveljnikov po izdajanju podrobnih navodil.¹⁰ V smislu *orodja sprememb* lahko doktrina vpliva na usmerjanje razvoja. Sprejetjem nove doktrine se lahko povzročijo bistvene spremembe tako v namenu in strukturi vojaške organizacije kot tudi njenih dejavnostih, kot so nabava, načrtovanje in usposabljanje (Farrell in Terriff, 2002, str. 5).¹¹ V smislu *orodja izobraževanja* lahko doktrina pomeni učinkovit vzvod za krepitev identitete – je dobro izhodišče za razlago o tem, kdo smo in kaj delamo. Čeprav je veliko vojaških aktov, povezanih z izobraževanjem, je doktrina tista, ki je jedro osnovnega znanja vojaka – je znanje, ki naj bi ga imel vsak vojak v določeni veji vojaške službe, da sploh lahko deluje v kolektivu (glej npr. Jackson, 2013, str. 47–50). Čeprav je doktrino mogoče koristno uporabiti kot izobraževalno orodje, je namen doktrine kot orodja poveljevanja bistveno večji – vojakom zagotavlja skupno razumevanje in skupen jezik.

¹⁰ Vojaška doktrina hkrati prinaša tudi številna tveganja. Čeprav bi morala biti doktrina eksplicitna in specifična, da bi lahko dosegla uporabno empirično vrednost, se v njeno vsebino vse preveč vključujeta dogmatizem in doktrinarna pravičnost. Prizadevanja, da bi se izognili tej pasti, pogosto privedejo do doktrine, ki je tako abstraktna, da v praktičnem smislu nima nobene vrednosti (npr. McKittrick in Chiarelli, 1984, str. 324).

¹¹ Pri tem moramo posebej poudariti, da doktrina ni načrt, ki nam pove, kaj moramo storiti na določenem kraju in ob določenem času, ampak je le podlaga za usklajevanje, razumevanje in sprejemanje odločitev o tem, kaj moramo storiti.

2 VLOGA VOJAŠKE DOKTRINE V VOJAŠKI ORGANIZACIJI

Sodobni vojaški raziskovalci priznavajo vlogo doktrine eksplicitno. Huges (1986, str. 28) na primer pravi, da je doktrina vezivo taktike, Žabkar (2003, str. 2010) vidi v njej filozofijo oziroma ideologijo oboroženih sil ter idejno lepilo, ki združuje oborožene sile v skladno funkcionalno celoto. Vojaška doktrina ima veliko vlog, ki tako ali drugače pomagajo zmanjševati organizacijsko negotovost. Posen (2016, str. 160) izpostavlja štiri najpogostejše vloge vojaške doktrine. Prva je strateška vloga, ker usmerja oborožene sile v pripravah na morebitne boje, ki so ključni za uspeh zunanje politike države. V tem kontekstu vojaška doktrina posega v kakovost mednarodnega političnega življenja, v katerem lahko s svojo ofenzivno, defenzivno ali odvrtačno naravo pomembno vpliva na verjetnost in intenzivnost oboroževalnih tekem in vojn.¹² Ker je doktrino (kot dokument) težko skriti, je pogosto primerna tudi za diplomatska sporočila – odvrtača nasprotnike in pomirja zaveznike. Druga vloga vojaške doktrine je povezana s politiko in družbo, ki morata zagotoviti ključne kadrovske in finančne vire, od katerih je vojaška organizacija odvisna pri izvajanju svojega poslanstva. Vojaška doktrina lahko škoduje varnostnim interesom države, če ni povezana s političnimi cilji – če političnim odločevalcem ne zagotavlja orodij, primernih za doseganje teh ciljev, in tudi če se ne odziva na spremembe političnih okoliščin, nasprotnikove zmogljivosti ali razpoložljive vojaške tehnologije – če ni dovolj inovativna za konkurenčno in dinamično okolje mednarodne politike.¹³ Posen (2014, str. 16) meni, da lahko takšna doktrina v primeru vojne privede do poraza. V sodobnih demokracijah doktrina družbi zagotavlja tudi, da je vojaška organizacija osredotočena le na tiste naloge, ki jih je ta določila. Tretja vloga je usmerjevalne narave, saj doktrina zagotavlja vojaškim voditeljem koristna navodila o tem, kako se bojevati. Ker je doktrina namenjena skupnemu konceptualnemu okviru, predstavlja vir kohezije vojske ter njenega usklajevanja in sodelovanja na bojišču. Ustvarja navidezno gotovost glede dejavnosti, ki je po svoji naravi negotova. Zadnja, četrta, vloga naslavlja organizacijske vrednote, ki povezujejo vojake med seboj in s katerimi se lahko krepi njihova pripadnost vojaški organizaciji.

Vojaška doktrina ima tudi številne druge specifične vloge za vojaško organizacijo, ki jih povzemamo po avtorjih McKitrick in Chiarelli (1984, str. 323) ter francoskem

¹² Posen (2014, str. 14–16) navaja, da je cilj ofenzivnih doktrin onesposobiti nasprotnika, cilj obrambnih doktrin je preprečiti nasprotniku, da bi dosegel želeni cilj, cilj odvrtačnih doktrin pa je sankcionirati nasprotnika s povečevanjem njegovih stroškov, ne da bi ob tem zmanjšali svoje. Ne glede na to, ali gre za ofenzivno, defenzivno ali odvrtačno vrsto vojaške doktrine, so v mednarodnem prostoru vedno predmet pozornosti, proučevanja in odzivanja držav. Na splošno velja, da h konkurenčnosti in spodbujanju preostalih držav k tekmovanju najbolj pripomorejo ofenzivne doktrine, obrambne in odvrtačne doktrine pa naj bi imele bolj blagodejne učinke pri varnostnih prizadevanjih.

¹³ Za politične namene, še posebej tiste, ki se skrivajo za vojaškimi pripravami, pogosto velja, da so lahko nejasni in dvoumni. To pa ne moremo trditi za vojaško doktrino, ki je pogosto uradni dokument države in vojaških zmogljivosti, ki so navadno stvar političnih razprav in tudi javnosti, zato se države pri medsebojnem opazovanju bolj osredotočajo na kontekst vojaške doktrine in vojaških zmogljivosti. Ta kontekst jemljejo kot nominalno vrednost. Izrael, ZDA in Rusija so klasični primeri ohranjanja ofenzivnih vojaških zmogljivosti, na podlagi katerih njihovi nasprotniki sklepajo o agresivnosti namenov. Takšna sklepanja lahko ne zaradi napačnega razumevanja ali namišljene sovražnosti, temveč zaradi anarhičnega konteksta mednarodnih odnosov privedejo do resne varnostne dileme (več o tem Posen, 2014, str. 16–17).

Združenem centru za koncepte, doktrine in eksperimente (Centre interarmées de concepts, de doctrines et d'expérimentations, 2014, str. 15):

- je odziv na kompleksnost vojaških operacij. To kompleksnost prevaja v razumljiva operativna načela delovanja;
- zagotavlja predpostavke in koncepte za skupno razumevanje operativnega delovanja;
- temelji na načelu učinkovitosti z jasnimi usmeritvami, kaj je treba storiti in kako to storiti;
- ima praktični namen. Vodilna načela, ki jih opredeljuje, so kot vodilo pri pripravi odločitev in direktiv ter pri izvajanju ukrepov;
- pokriva zelo široko področje, od uporabe skupnih sil do posebnih načinov in postopkov uporabe enot ter oborožitvenih sistemov.

Ne glede na to, da se vojaške doktrine razlikujejo v stopnji njihove eksplicitnosti, statusu in uporabi, imajo tudi pomembno integrativno vlogo in vlogo obveščanja. V smislu integrativne vloge vojaška doktrina zagotavlja skupno referenčno točko, jezik in namen ter združuje delovanje številnih različnih elementov v skladno kolektivno celoto. Doktrina je v okviru te vloge del sistema, ki jo vojaški poveljniki uporabljajo za nadzor dejanj in dejavnosti svojih enot. Pri tem pa velja preudarnost; poveljniki morajo biti vešč doktrino prilagajati okoliščinam (še posebej v vojaških operacijah) ter razumeti, da je doktrina dialog. V smislu vloge obveščanja so vojaške doktrine vedno izpostavljene pomislekom o tem, kako jih bodo razumeli zavezniki in nasprotniki. Še posebej to velja za doktrine brez stopnje tajnosti. Høiback (2011, str. 895) pravi, da je to del osnovne doktrinarne dileme.¹⁴ Po drugi strani pa se z javno objavljeno vojaško doktrino lahko pripomore tudi k boljšemu razumevanju delovanja vojaške organizacije in krepitvi civilno-vojaških odnosov v politiki in družbi.

Zaradi tako pomembnih vlog velja vojaška doktrina za ključno substanco vojaškega instrumenta moči. Ker se z njo navadno odraža razumevanje, kako je mogoče vojaško moč uporabiti za dosego zmage, se pojavlja tudi v vlogi teorije zmage. To vlogo priznava vojaški doktrini tudi Nato (2010, str. xi), in sicer s predpostavko, da je za uspešno načrtovanje, izvajanje in podporo vojaških operacij potrebna jasno razumljena in izvajana doktrina, kar je še posebej pomembno, kadar se operacije izvajajo v obliki večnacionalnih ali koalicijskih sil. Kljub temu poudarjamo, da države oziroma njihove oborožene sile zaradi različnih interesov uporabljajo vojaške doktrine na različne načine.

Skozi predstavljene vloge vojaške doktrine lahko vidimo, da se morajo vojaške organizacije nenehno spoprijemati z visoko stopnjo negotovosti, ki so glavni motiv njihovega organizacijskega vedenja. Ta negotovost zlasti izhaja iz mednarodnega okolja in posledic neposrednega delovanja državnih struktur, od katerih je vojaška organizacija odvisna glede ključnih virov, pa tudi, kot navaja Posen (2016, str. 172–173), iz pomanjkanja realističnih izkušenj in narave bojevanja. Doktrina je eden

¹⁴ Vidiki vojaške doktrine, zlasti tisti, ki se neposredno nanašajo na bojevanje, se močno kažejo v oboroženih silah. Zato se razpoložljivost sil in inventar oborožitve lahko uporabita tudi za razkrivanje vojaške doktrine (Posen, 2014, str. 14).

od načinov, kako se vojaške organizacije spoprijemajo s temi negotovostmi. Zlasti v liberalno-demokratskih državah zahodnega sveta mora doktrina nagovarjati številne javnosti, pisci doktrin pa se pri tem srečujejo z dilemami in navzkrižnimi pritiski. Prvi cilj visokih vojaških častnikov, poveljnikov, ki so odgovorni za doktrino, je ugotoviti, kako se bojevati. Vendar že pri pojasnjevanju tega cilja naletimo na precejšnje izzive, saj, kot izpostavlja Clausewitz (2004), politika vpliva na vse vidike vojskovanja, vključno s pisanjem doktrine. Tudi Posen (2016, str. 159) pravi, da so akterji oblikovanja doktrin obdani z negotovostmi in prisiljeni sklepati kompromise, ki so pogosto odraz trenutne politike. Kadar se grožnje zdijo oddaljene ali razpršene, kadar se zdi, da je nacionalna varnost odvisna od ukrepov zaveznitva ali večjih koalicij, ali kadar civilna družba vojne preprosto ne jemlje resno, se pisci doktrin hitro znajdejo v položaju, ko se manj osredotočajo na boj in bolj na prispevek vojske k zunanji politiki, zavezniskim aktivnostim, ohranjanju miru in pomoči ob naravnih nesrečah. Osnovna negotovost pa ostaja, kot ostaja dejstvo, da je bojevanje zahtevna in hkrati tudi precej misteriozna dejavnost. Če si politika in družba prizadevata ohranjati vojaško organizacijo, morata tudi verjeti, da jo bosta nekoč potrebovali pri obrambi države. Nekje v doktrini morajo biti navodila, kako preživeti ta dan.

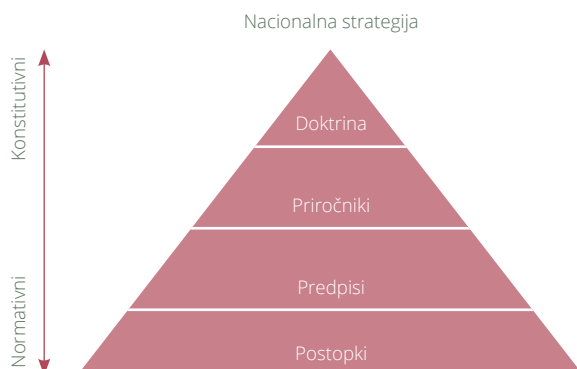
Najpomembnejši kritični dejavnik pri razvoju in uporabi doktrine je razumevanje njene povezanosti z različnimi situacijami ter razvijajočo se in spreminjajočo naravo vojne. Doktrina se namreč mora odzivati na spremembe. Vprašanje prilagajanja poudarja dejstvo, da je doktrina deloma tudi destilacija izkušenj, pridobljenih iz zgodovine. Če država ali vojaška organizacija nima strokovnjakov z vizijo, da bi te izkušnje prilagodili prihodnjim grožnjam in okoljem, se bo njena doktrina vedno ozirala nazaj ter pretirano primerjala z zadnjo vojno, namesto da bi predvidela prihodnost (glej npr. International Military and Defense Encyclopedia, 1993, str. 773–775). Doktrino je treba spreminjati in prilagajati, pristope usposabljanja pa namesto osredotočanja na bitke iz preteklosti bolj in bolje povezovati z zahtevami prihodnjih vojaških operacij.

3 VOJAŠKA DOKTRINA V HIERARHIJI VOJAŠKIH DOKUMENTOV

Vojaška doktrina je v vsaki vojaški organizaciji v hierarhiji vojaških dokumentov. To je še posebno pomembno z vidika prepoznavanja njihovega medsebojnega razmerja. Ni nujno, da je vsaka vsebina, povezana z načeli ali pravili delovanja, tudi stvar doktrine. Pri presojanju o tipologiji ali uvrščanju dokumenta v hierarhijo dokumentov je vedno potrebna strokovna presoja. Tej hierarhiji mora slediti tudi vsebina dokumentov.

Pri poskusu razvrstitve dokumentov, ki urejajo dejavnosti oboroženih sil, naletimo na težave, saj je terminologija neusklajena. Namen tega prispevka ni, da bi se poglobljali v opredelitev pojmov posameznih dokumentov, temveč le umestiti vojaško doktrino v množico drugih vrst vojaških dokumentov. Eden od načinov za katalogizacijo množice vojaških pravil in predpisov je oblikovanje hierarhije, v kateri so na dnu normativni dokumenti, ki določajo, kako je treba ravnati, na vrhu pa konstitutivni dokumenti, ki pojasnjujejo, kako razumeti vojaške zadeve (glej sliko 3).

Slika 3:
Teoretični
konstrukt
umestitve
vojaške
doktrine v
hierarhijo
vojaških
dokumentov
Vir:
Høiback, 2013,
str. 21.

Postopki (angl. procedures) so v tem kontekstu kontrolni sezname, ki opisujejo, kako opraviti enostranske in statične naloge, na primer, kako nastaviti merilno napravo na orožju. Postopki so navadno izdani v priročnikih in stalnih operativnih postopkih (poznani pod kratico SOP). **Predpisi** (angl. regulations) v primerjavi s postopki ne določajo le, kako ravnati, temveč tudi, kaj je treba storiti in kdaj ter česa ne smemo storiti. To vrsto vojaških dokumentov ponazarjajo številni varnostni predpisi. Naslednjo stopnjo piramide sestavljajo **priročniki** (angl. manuals), ki pojasnjujejo različne tehnike združevanja statičnih nalog za izvedbo celotnega dejanja, na primer, kako zadeti premikajočo se tarčo ali odvreči bombo z letala. Toda pri tej vrsti dokumentov lahko, kot poudarja tudi Høiback (2013, str. 22), hitro zaidemo v dvoumnost, saj lahko priročniki upoštevajo tudi morebitno nasprotnikovo delovanje ter opisujejo naloge in taktike na ravni oboroženih sil. Zato so priročniki na tej ravni konceptualizacije bolj ali manj zelo podobni temu, kar v prispevku imenujemo doktrina.

Dvoumnost lahko gre tudi v drugo smer, ko koncept doktrine postane preobširen. Nato na primer uporablja doktrino celo za označevanje dokumentov, ki na sliki 3 spadajo med postopke. Tudi države zelo različno razlagajo namen in rabo vojaške doktrine, pogosto pa jo prilagajajo tudi zahtevam politike. Čeprav je vojaška doktrina na splošno primerna za več vojaških zadev, tudi za odnose s politiko, je treba upoštevati njeno mesto in vlogo v hierarhiji vojaških dokumentov, da se zagotovita sistematičnost in urejenost delovanja vojaške organizacije, predvsem pa, da doktrina ostane v vojaškem jeziku »sklepnik« (angl. capstone) med vojaškimi dokumenti.

Tudi z vidika vključenosti vojaške doktrine v hierarhijo vojaških dokumentov vidimo, da so doktrine avtoritativni dokumenti, ki jih oborožene sile uporabljajo za usmerjanje svojih dejanj. Od drugih dokumentov se razlikujejo predvsem v tem, da vsebujejo temeljna načela, ki pri uporabi zahtevajo presojo. Gre za vojaški dokument, ki je dovolj poglobljen, da se dotakne vojaške organizacije kot celote, dovolj specifičen, da se dotakne strateške vojaške kulture, in dovolj pojasnjevalen, da se dotakne vojaške teorije na vseh treh ravneh: taktični, operativni in strateški.

4 KAKOVOST VOJAŠKE DOKTRINE MED UTILARIZMOM IN KONSTRUKTIVIZMOM

Vprašanje standardov kakovosti vojaške doktrine je z raziskovalnega zornega kota pogosto prezrto. Večina raziskav se, kot smo že omenili, osredotoča bolj na analizo učinkov vojaške doktrine na delovanje vojaške organizacije, ne pa toliko na to, kako bi morali meriti njeno kakovost (glej npr. Angstrom in Widen, 2016, str. 198). Prevladujoči način razumevanja kakovosti doktrine temelji na njenem utilitarističnem oziroma racionalističnem razumevanju, ki pa ni nujno vsebinsko povezano s prej predstavljeno doktrinarno trojko, predvsem z elementom kulture. Zato lahko na videz zelo kakovostna vojaška doktrina vojaško organizacijo v praksi vodi v napačno smer. Z vidika ocenjevanja kakovosti vojaške doktrine bi se bilo poleg utilitaristične smiselno opreti tudi na konstruktivistično plat doktrine v smislu razumevanja sistema prepričanj, ki kakovost doktrine povezuje z vojaškimi normami in vojaško identiteto.

Kako vemo, da je vojaška doktrina dobra? Po katerih standardih naj bi ocenjevali doktrino? Čeprav pojem doktrina v vojaških organizacijah ni enotno razumljen, ga lahko v najbolj splošnem smislu opredelimo kot institucionalizirano znanje o tem, kako in zakaj je treba uporabiti oborožene sile. Takšna doktrina je lahko eksplicitna in formalizirana ali implicitna in tacitna. V tem prispevku bomo obravnavali le prvo. V bistvu vojaška doktrina predstavlja pomembne načelne in institucionalno odobrene rešitve za vojaške izzive, saj opisuje cilje, značaj in načine delovanja vojaške organizacije. Vprašanje, ki nas zanima, je, po kakšnih standardih lahko ocenjujemo takšna doktrinarna načela?¹⁵ Raziskave o teh vprašanjih, povezanih s prakso pisanja doktrin in njihovim izvajanjem, so skromne. Till (2013, str. 51–53) na primer opisuje cikel pisanja doktrin, vključno s povratnimi zankami, vendar brez empiričnih dokazov, zaradi česar je težko ugotoviti, ali je predlagani cikel natančen empirični opis ali idealen tip. Chapman (2009, str. 2) poleg tega navaja, da je pisanje doktrin v bistvu proces »poenostavljanja« zapletenih pojavov in destilacije praktičnih smernic.¹⁶ Jackson (2013) v svojem delu ocenjuje, da je doktrino mogoče razumeti z neracionalistične perspektive, vendar ne raziskuje meril kakovosti. Še najbližji poskus vključitve instrumentov za vrednotenje doktrine je mogoče najti v temeljnem delu Høibacka (2013), v katerem avtor z opisom različnih namenov doktrine implicitno navaja več meril, po katerih je mogoče doktrino oceniti. Težava teh meril pa je, da se opirajo le na utilitaristično logiko, ki je po ugotovitvah Angstroma in Widna (2016, str. 201) neprimerna za ocenjevanje doktrin, še posebej za razmere, v katerih

¹⁵ Pri snovanju vojaške doktrine se pogosto prepleta kulturno soočenje akademske in vojaške miselnosti. Od akademske skupnosti se pričakuje kritičen in objektivni prispevek v čim bolj jasnem jeziku, od visokih častnikov, poveljnikov, pa utrjevanje hierarhije vojaške organizacije, verige poveljevanja in poklicne identitete častniškega zbora (več o tem npr. Sychterz, 2010, str. 75–90). Za dobro vojaško doktrino sta nedvomno potrebni obe strani, večje vprašanje pri tem je, kako uravnotežiti poglede; kje je v ospredju akademska in kje vojaška misel, kje je treba iskati kompromis.

¹⁶ V bistvu gre za rezultat intelektualne dejavnosti, ki določa, kako je treba uporabiti oboroženo silo. S tako doktrino se zagotavlja skladen in dosleden okvir konceptov, načel, ki se uporabljajo pri načrtovanju in vodenju operacij, ter da so ti doktrinarni atributi v pomoč pri razvoju in izvajanju operativnih načrtov (več o tem npr. Codner, 1999, str. 37).

ni jasnega mehanizma povratnih informacij, ki bi lahko zagotovil jasne standarde kakovosti.¹⁷ Zato zagovarjamo, da je pri merjenju kakovosti vojaške doktrine treba sorazmerno upoštevati tudi konstruktivistično stran doktrine, pri kateri pride do izraza vrednost skupnih prepričanj in vojaške identitete.

V skladu z racionalističnim pristopom mora vojaška doktrina služiti vojaški organizaciji pri njenih temeljnih nalogah (Till, 2013, str. 52). Pri tem pristopu je največja težava pomanjkanje mehanizma povratnih informacij. Politična stranka, na primer, od volivcev dobi v času volitev povratne informacije o svoji volilni kampanji in volilnem manifestu prek glasovnic. Pri vojaški doktrini je ta mehanizem v racionalističnem smislu največkrat povezan z vojno, kar bistveno oteži pojasnjevanje. Vojne so redke in zapletene, in tudi če bi jih bilo veliko, bi bilo težko izluščiti vzrok za zmago ali poraz, ki bi ga lahko uporabili v doktrini. Čeprav obstajajo raziskave, ki so uporabile takšen pristop, je posploševanje teh ugotovitev lahko sporno, saj se veliko doktrin ne bi nikoli preizkusilo na podlagi takšnega mehanizma.¹⁸ Ker ne moremo vedeti, kakšna bo prihodnja vojna, je težko razviti merila, na podlagi katerih bi lahko še pred vojno jasno ocenili, ali je doktrina dobra ali ne. Razlog za to inherentno pomanjkljivost je, kar je izpostavil že Clausewitz (2004), da so vojne interaktivne (nem. Wechselwirkung), zato nobena od vojskujočih se strani ne more v celoti nadzorovati ali predvideti ravnanja nasprotni strani. Zaradi narave vojne stopijo takšne doktrinarnе smernice hitro na tehtnico relevantnosti oziroma manjše uporabne vrednosti.

V nasprotju z racionalističnim pristopom konstruktivisti vojaško doktrino razumejo kot skupek prepričanj ali, kot pravi Jackson (2013), način ustvarjanja vojaške identitete pripadnikov vojske. Na tej razlagalni podlagi je mogoče merila kakovosti, ki so usmerjena v prakso in imajo drugačen mehanizem povratnih informacij kot vojna, torej takšen, ki ga je mogoče preveriti pred izdajo dokumenta, natančneje opredeliti. S konstruktivističnim pristopom lahko bolje opredelimo ukrepe kakovosti, ki krepijo vojaško identiteto pripadnikov vojske in jim poleg fizične zagotavljajo tudi ontološko varnost.

Vojaška doktrina je pogosto razumljena tudi v smislu integrativne in avtoritativne vloge, saj opredeljuje sistem prepričanj, norm in vrednot neke vojaške organizacije. Takega sistema pripadniki vojske ne morejo popolnoma izpodbijati, saj deluje kot niz idej, ki se najbolje obnesejo, če vanje verjamejo vsi v vojaški organizaciji in si enotno prizadevajo za njihovo uresničitev. V tem kontekstu ima vojaška doktrina integrativni učinek, hkrati pa tudi pomembno usmerjevalno vrednost, ne da bi pri

¹⁷ V času oblikovanja vojaške doktrine namreč ne moremo vedeti, ali bodo doktrinarna izhodišča dovolj dobra za uspešno usmerjanje oboroženih sil v prihodnjih vojaških aktivnostih, še posebej v vojni, kjer je prisotna velika negotovost.

¹⁸ Naloga oblikovalcev doktrine se pri takšnem pristopu zdi nepremostljiva in tudi nepriporočljiva, saj, kot navaja Pope-Hennessy (1912, str. 21), ne obstaja nauk o vojni, in če bi obstajala takšna stvar, bi bila slaba. Pisati vojaško doktrino za vse vrste vojaških operacij, v vseh vrstah koalicij in proti vsem mogočim nasprotnikom je, milo rečeno, precejšnja izguba časa.

tem pretirano zahajala v predvidevanje prihodnosti. Prepričanost v njeno vsebino zagotavlja vojaku oboje, moč in oporo, še posebej pri spoprijemanju z organizacijskimi, strokovnimi ali vrednotnimi dvomi. Vojaška doktrina ob pogoju skupne delitve prepričanj (predanost, zvestoba, čast in ponos) v slogu »esprit de corps« zagotavlja torej vsem vojakom enako gotovost. To pa v vojaški organizaciji pomaga pri krepitvi kohezije in nasploh pri učinkovitosti opravljanja (kolektivnih) vojaških nalog.

Vloga vojaške doktrine torej ni le v opredeljevanju na primer koncentracije sil na odločilni točki kot vodilo za doseg zmage, temveč tudi v sporočilu, da »v to verjamemo«. V tem smislu skupna prepričanja predstavljajo sestavni del vojaške identitete. Doktrina pa je kakovostna, če upošteva že znane in prevladujoče vzorce predstav o tem, kaj so oborožene sile, kako naj bi izvajale svoje dejavnosti in kaj pomeni pripadnost vojski. Vojaško doktrino lahko torej razumemo tudi kot izraz identitete, kot dokument, v katerem so predstavljene vojaške ideje, ki krepijo kolektivni občutek pripadnosti neki vojaški organizaciji, veji oboroženih sil ali vojaški profesiji. V skladu s tem so vojaške doktrine in njihova sporočila, kot navajata Angstrom in Widen (2016, str. 207), »resnični« predvsem v »subjektivnem smislu«, saj vsakega vojaka spremenijo v kolektivnega člana nečesa večjega, v homogeno skupnost s tradicijo, častjo in občutkom namena. Brez vojaške doktrine bi bili vojaki le državni uradniki, odgovorni za obrambo države pred zunanjimi nasprotniki, zato vojaške doktrine ne smemo obravnavati kot normativni akt, temveč jo je treba razumeti kot vodilo, ki jo razlaga vojaška avtoriteta.

Merilo uspeha in posledično tudi kakovosti vojaške doktrine je v tem, kako uspešna je pri ustvarjanju občutka pripadnosti ekskluzivni skupini enako mislečih posameznikov, torej pri deljenju nekega sklopa načel. Čeprav je lahko doktrina z vidika zunanjega opazovalca pomanjkljiva in slabo napisana, je lahko z vidika notranjih udeležencev (vojakov) povsem uveljavljena in sprejeta, če je napisana v skladu s prakso in njihovimi pričakovanji. Legitimnost ali avtoriteta pri takšni percepciji vrednotenja vojaške doktrine predstavlja največjo težavo tega pristopa, saj ni nujno merilo njene kakovosti. Dejstvo je, da gre pri doktrini bolj za občutek identitete oziroma krepitev občutka pripadnosti. Ker je po svoji naravi izrazito stanovska, jo je težko kritično presoјati po kakršnih koli akademskih, še manj pa utilitarističnih merilih. S tega vidika obstaja nevarnost, da skupnost sledilcev postane, kot navajata tudi Angstrom in Widen (2016, str. 209), indoktrinirana v negativnem pomenu besede, torej, da ne bo sposobna samostojnega razmišljanja.¹⁹ To pa je ena od največjih nevarnosti za vojaško doktrino. Z indoktrinacijo vojakov se namreč lahko čezmerno spodbuja inercija in ustvarja velika nevarnost kognitivne disonance, še posebej, če se stvari zaradi notranjih in zunanjih okoliščin odvijajo drugače, kot je bilo z doktrino pričakovano in napovedano.

¹⁹ *Filozofija vojaške doktrine namreč ni usmerjena k spodbujanju kritičnega preverjanja in izpopolnjevanja znanja, saj se v vojaških organizacijah navadno uveljavlja z avtoritarnim vodenjem, da bi jo vojaki priznali, absorbirali in sprejeli.*

S primerjanjem značilnosti utilitarističnega in konstruktivističnega pristopa k oblikovanju vojaških doktrin smo na obeh straneh ugotovili izzive pri razvijanju standardov kakovosti. Tako kot je težko razviti standarde kakovosti z utilitarističnim pristopom, če ne moremo med njenim nastankom dovolj natančno oceniti prihodnjega vojaškega delovanja, je tudi s konstruktivističnim pristopom težko natančno oceniti občutek pripadnosti in predanosti vojakov skupnim načelom, še posebej, če se ujamejo v past negativne indoktrinacije. Primerjava obeh pristopov je pokazala, da je pri oblikovanju vojaške doktrine treba iskati kompromis med njima. Kompromis med oblikovanjem povsem eksplicitno realistične doktrine, ki je lahko paradoksalna glede na to, da lahko nasprotnikom zagotavlja informacije o tem, kako nameravamo voditi vojno, in oblikovanjem konstruktivistične doktrine s standardi kakovosti, kot so legitimnost, identiteta, ustvarjanje občutka pripadnosti in zagotavljanje ontološke varnosti. Pred začetkom oblikovanja vojaške doktrine se je zato smiselno vprašati tudi o njeni kakovosti, ki je večinoma odvisna od razmerja med konstruktivističnim in utilitarističnim pristopom.

5 RAZPRAVA

Vojaška doktrina je zelo težko opredeljiv pojem, ki se skozi zgodovino, prakse držav in razvoj vojaških organizacij nenehno dopolnjuje. Tudi v teoretičnem smislu ima precej abstraktno konotacijo in malo uporabniških navodil, kako se je lotiti in kaj v njej bolj ali manj zajeti. Čeprav je evidentno, da se delovanje vsake vojaške organizacije in ravnanje vojakov opira na vojaško doktrino, do danes teorija vojaške doktrine ni razvila skupnih, poenotениh doktrinarnih izhodišč, ki bi olajšala metodiko njenega oblikovanja. Ker je vojaška doktrina v teoriji in praksi delovanja vojaške organizacije nujna, jo mora ta razviti in razvijati sama ter jo ponotranjiti v kolektivnem življenju vojaka. Gre za stalni vojaški intelektualni in miselni proces, ki mora biti odziven tako na spreminjanje razvoja vojaške organizacije (teorijo), družbene spremembe (kulturo) kot tudi na spreminjanje značaja hierarhičnosti vojaške strukture (avtoriteto).

Kontekst avtoritete in teorije je mogoče zaradi podobnih paradigem prepisovati iz ene ali druge primerljive države oziroma zavezništva, česar pa ne moremo trditi za kulturo. Kultura je za vsako državo in posledično tudi za vojaško organizacijo svojstvena in hkrati tudi bistvena za tvorjenje vojaške identitete in kohezije. Ugotovili smo, da je vojaška doktrina smiseln kompromis utilitarističnega in konstruktivističnega pristopa k njenemu oblikovanju, pri čemer se tehnika tega kompromisa največkrat prevesi v prid slednjega. To je tudi razumljivo, saj je v vojaškem kolektivnem delovanju prav deljenje skupnih prepričanj največkrat odločilno za dosego vojaškega uspeha. Najpogostejše napake oblikovalcev vojaške doktrine se dogajajo prav pri iskanju pragmatičnih oziroma že znanih in hitrih rešitev, pri čemer pa zapostavljanje lastne vojaške inteligence lahko pomeni tudi odmik od lastne (vojaške) kulture in družbe. Tudi tukaj pridemo do sklepa, da je treba vojaško doktrino vseskozi snovati, ustvarjati po lastni meri in ne prepisovati, pri tem pa se zavedati, da razvoj vojaških doktrin nikoli ne bo izpolnil vseh in tudi

ne najvišjih pričakovanj. V naravi človeka namreč stalno poteka proces iskanja vzorcev in povezav, zato je oblikovanje vojaške doktrine predvsem vprašanje razumnosti in poštenosti.

Tako kot je razvoj strategije, operatike in taktike na vojaškem področju nujen, tako je razvoj vojaške doktrine pomemben za kohezivno vojaško delovanje. Brez vojaške doktrine si ni mogoče predstavljati mostu med strategijo, operatiko in taktiko, ki jih povezujejo dogovorjena načela in prepričanja oziroma vojaška identiteta. Vojaška doktrina sama po sebi ne ponuja odgovorov ali rešitev za nepredvidljive konfliktna situacije, temveč prikazuje možne načine, kako jih najti. Zato je treba vojaško doktrino v praksi uporabljati preudarno, z razmislekom in v sozvočju z okoliščinami. Pri tem pa moramo upoštevati še hierarhijo vojaških dokumentov, predvsem pa razločevati med njihovimi ravnmi in vsebino. Vsak vojaški dokument ni in tudi ne more biti doktrina.

Sklep Vojaška doktrina kot produkt institucionalne misli in teorije ter konstruktiven okvir za poenoteno sprejemanje odločitev spada med najpomembnejše dokumente vojaške organizacije. Je gonilo vojaške organizacije pri njenem delovanju in spoprijemanju s prihodnjimi varnostnimi izzivi, zato je njeno oblikovanje zelo pomembna naloga vojaške organizacije. Doktrina je pomembna tudi z vidika vojaške identitete in morda še pomembnejša za stopnjo kohezije vojaške organizacije in občutek namena. Čeprav vojaškim organizacijam eksplicitno ne pove, kaj naj storijo, jim omogoča, da sploh lahko kaj storijo. Tako je lahko vojaška doktrina po eni strani absolutno pomembna, po drugi strani pa popolnoma nesmiselna, odvisno od tega, kako je napisana in uporabljena. Prvi korak k temu, da doktrina postane pomembna, pa je, da se poenoti pogled na razumevanje pojma doktrine. Z dobrim razumevanjem teorije vojaške doktrine je lahko pristop k njenemu snovanju tako v metodološkem kot vsebinskem smislu veliko bolj razumen in premišljen.

Sklenemo lahko, da tisto, kar pomeni ustava za državo (družben sporazum), je za vojaško organizacijo vojaška doktrina (vojaški sporazum). Če je doktrina most med mislijo in dejanjem, je naloga vojaške organizacije poskrbeti, da je ta most čim bolj varen. Pravilno napisana vojaška doktrina lahko vojaški organizaciji osvetli pot, olajša napredek, izboljša presojo in pomaga pri izogibanju napakam.

V prispevku ugotavljamo, da ostaja precejšnja raziskovalna praznina pri proučevanju najpomembnejših elementov doktrine – teorije, kulture in avtoritete. V teh elementih prepoznavamo možnost in vrednost celovitega raziskovanja razsežnosti vojaške doktrine v vojaški misli, na podlagi katerega bi lahko razvili teoretični model za empirično proučevanje vojaških doktrin tako v posameznih državah, mednarodnih varnostnih organizacijah kot tudi primerjalno med njimi. Proučevanje sodobne vloge vojaških doktrin v vojaških organizacijah odpira precejšen prostor za temeljne raziskave tudi pri dojemanju kakovosti doktrine, pri čemer bi lahko raziskave razvile nove načine za proučevanje vojaške identitete ter tako prispevale k širšemu področju vojaške sociologije in vojaških strateških študij.

Literatura

1. Angstrom, J., Widen, J., 2016. *Religion or reason? exploring alternative ways to measure the quality of doctrine*. *Journal of Strategic Studies*, 39(2), 198–212, DOI: 10.1080/01402390.2015.1115034.
2. Bebler, A., Grizold, A., Jelušič, L., Malešič, M., Lubi, D., Kotnik-Dvojmoč, I., Prezelj, I., 1999. *Hierarhija dokumentov na področju nacionalne varnosti v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Biddle, S., 2008. *Military Power*. Princeton: Princeton University Press.
4. Bond, B., 1998. *The Pursuit of Victory*. Oxford: Oxford University Press.
5. Военный энциклопедический словарь. 1983. Москва: Военное издательство. <https://prussia.online/books/voenniy-entsiklopedicheskiy-slovar>.
6. Centre interarmées de concepts, de doctrines et d'expérimentations. 2014. Document cadre DC-001(A)_DOCTRINE(2013). Pariz: EDIACA. <https://www.defense.gouv.fr/sites/default/files/cicde/20130402-NP-CICDE-DC-001-DOCTRINE-2013-AM-23-05-2014.pdf>, 15. januar 2025.
7. Chapman, B., 2009. *Military Doctrine: A Reference Handbook*. Santa Barbara: Greenwood Press.
8. Citino, M. R., 1999. *The Path to Blitzkrieg: Doctrine and Training in the German Army, 1920–1939*. Boulder: Lynne Rienner.
9. Clausewitz, C., 2004. *O vojni*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
10. Codner, M., 1999. *Purple Prose and Purple Passion: The Joint Defence Centre*. *The RUSI Journal*, 144(1), 36–40. DOI: 10.1080/03071849908446351.
11. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. 2017. Washington: Ministry of Defence. <https://www.tradoc.army.mil/wp-content/uploads/2020/10/AD1029823-DOD-Dictionary-of-Military-and-Associated-Terms-2017.pdf>, 19. januar 2025.
12. Doughty, R., 1985. *The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919–1939*. Hamden: Archon Books.
13. Eagleton, T., 2000. *The Idea of Culture*. Oxford: Blackwell.
14. Farrell, T., Terriff, T. (ur.), 2002. *The Sources of Military Change: Culture, Politics, Technology*. Boulder: Lynne Rienner.
15. Furlan, B., 2021. *Vojaška strategija: teorija in praksa strategije*. Ljubljana: Center vojaških šol.
16. Hoiback, H., 2011. *What is Doctrine?* *Journal of Strategic Studies*, 34(6), 879–900. DOI: 10.1080/01402390.2011.561104.
17. Hoiback, H., 2013. *Understanding Military Doctrine: A Multidisciplinary Approach*. London: Routledge.
18. Hoiback, H., 2016. *The Anatomy of Doctrine and Ways to Keep It Fit*. *Journal of Strategic Studies*, 39(2), 185–197, DOI: 10.1080/01402390.2015.1115037.
19. Huges, W. P., 1986. *Fleet Tactics: Theory and practice*. Annapolis: Naval Institute Press.
20. Hughes, P. W., 1995. *The Power of Doctrine*. *Naval War College Review*, 48(3), 9–31.
21. *International Military and Defense Encyclopedia*. 1993. Knjiga št. 2. Washington: Brassey's. Inc.
22. Jackson, B., Parry, K., 2008. *A very Short, Fairly Interesting and Reasonably Cheap Book about Studying Leadership*. Los Angeles: Sage Publications.
23. Jackson, P. A., 2013. *The Roots of Military Doctrine*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press.
24. Johnston, A., 1995. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton: Princeton University Press.
25. Kier, E., 1997. *Imagining War: French and British Military Doctrine between the Wars*. Princeton: Princeton University Press.
26. Lynn, A. J., 2008. *Battle: A History of Combat and Culture*. New York: Basic Books.

27. McKittrick, S. J., Chiarelli, W. P., 1984. *Defense Reform: An Appraisal. V: Clark, A. C., Chiarelli, P. W., McKittrick, J. S. in Reed, J. W. (ur.), The Defense Reform Debate, Issues and Analysis.* Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
28. Nato. 2010. *Allied Joint Doctrine, AJP-01(D).* Bruselj: Nato. <https://cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=13>, 17. januar 2025.
29. Nato. 2013. *AAP-6 NATO Glossary of Terms and Definitions.* Bruselj: Nato.
30. Nisser, J., 2021. Implementing military doctrine: A theoretical model. *Comparative Strategy*, 40(3), 305–314, DOI: 10.1080/01495933.2021.1912514.
31. Petersson, M., Slensvik, T., Ydstebø, P., 2016. Introduction. *Journal of Strategic Studies*, 39:2, 174–184, DOI: 10.1080/01402390.2015.1115039.
32. Pope-Hennessy, L., 1912. *The Place of Doctrine in War.* Edinburgh Review, januar 1921.
33. Posen, B., 1984. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany between the World Wars.* Ithaca: Cornell University Press.
34. Posen, B., 2014. *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars.* Ithaca: Cornell University Press. <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.7591/9780801468582>, 22. januar 2025.
35. Posen, B., 2016. Foreword: Military doctrine and the management of uncertainty. *Journal of Strategic Studies*, 39(2), 159–173, DOI: 10.1080/01402390.2015.1115042.
36. Selznick, P., 1984. *Leadership in Administration: A Sociological Interpretation.* Los Angeles: University of California Press.
37. Spiller, J. R., 1997. In the Shadow of the Dragon: Doctrine and the US Army after Vietnam. *RUSI Journal*, 142(6), 41–54.
38. Strachan, H., Scheipers, S. (ur.), 2012. *The Changing Character of War.* Oxford: Oxford
39. Sychterz, S. J., 2010. Rethinking the Culture Wars at the Naval Academy. V: Higbee, D. (ur.), *Military Culture and Education*, 75–90. London: Ashgate.
40. Šlebir, M., 2019. Sodobna operatika: med reliktom in feniksom vojaških ved. *Sodobni vojaški izzivi*, 21(4), 113–127.
41. Till, G., 2013. *Seapower: A Guide for the 21st Century.* London: Routledge.
42. Tritten, J. J., 2002. Implications for Multinational Naval Doctrine. V: Tangredi, S. (ur.), *Globalization and Maritime Power*, 259–280. Washington: National Defense University Press.
43. Twomey, C., 2011. *The Military Lens: doctrinal difference and deterrence failure in Sino-American relations.* Ithaca: Cornell University Press. <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.7591/9780801460036>, 11. januar 2025.
44. *Vojaška doktrina.* 2006. Ljubljana: Defensor.
45. *Vojna enciklopedija.* 1974. Druga izdaja, knjiga št. 7. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
46. Vuk, P., 2023. Vojaška znanost in izobraževalne institucije. *Sodobni vojaški izzivi*, 25(2), 9–25.
47. Žabkar, A., 2003. *Marsova dediščina: temelji vojaških ved (1. knjiga).* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

E-pošta: pavel.vuk@mors.si

ORCID: 0000-0003-1313-9514